

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA MILITARI-CÎMPUL BOJA

MIOARA TURCU

În anii 1978¹—1979² s-au desfășurat cercetări arheologice³ în partea vestică a Capitalei, pe terenul denumit Cîmpul Boja, din cartierul Militari.

Spre deosebire de precedentele săpături realizate pe versantul nordic și estic al terasei, cele actuale au fost extinse, în mod deosebit, spre marginea sudică înaltă, singura porțiune unde terenul, necultivat, oferă un spațiu liber, avînd în față cursul Dîmboviței. De la început ținem să facem precizarea că descoperirile arheologice din 1958 și 1961 au dat posibilitatea cunoașterii a două locuri aparținînd secolelor II—III și VI—VII e.n.⁴

Prezentele secțiuni (SI—SV), care au tăiat terenul pînă la baza terasei, au surprins la suprafață pămîntul răscolit de lucrările moderne, așa încît solul vegetal actual și cel cenușiu (cu materiale ce aparțin secolelor II—III e.n.) erau, aproape, în întregime distruse.

De la adîncimea de 0,25—0,35 m. față de stratul actual, pămîntul negru mazăros, compact, nepătruns de lucrări moderne, conține fragmente ceramice din epoca bronzului — cultura Glina III, cărbune și oase. Această depunere cu o grosime de 0,40—0,50 m suprapune la rîndul ei, un strat castaniu, steril, pămîntul viu neumblat.

Spre capătul sudic și spre centrul primei secțiuni, a fost surprins conturul unei gropi cercetată prin casete și șanțuri.

Deasemenea în cadrul secțiunii IV partea superioară a stratului de pămînt negru-mazăros a fost suprapus, fără a fi deranjat, de temeliile unor ziduri, parțial păstrate, ce indicau o construcție din secolul XIX.

Groapa amintită, notată G 1, de formă aproape rotundă cu diametrele de aproximativ 2,10 m/1,80 m avea latura nordică tăiată atît de un stîlp rutier, cît și de drumul amenajat ce duce spre satul Roșu.

¹ În cadrul campaniei din vara anului 1978 cercetările arheologice din această zonă au fost efectuate de Mioara Turcu și Vasilica Sandu (cf. *Cercetări de salvare la Militari-Cîmpul Boja, campania 1978*, în *Materiale și cercetări arheologice. A XIII-a sesiune anuală de rapoarte*, Oradea, 1979, p. 75—77).

² Cercetările au fost conduse de Mioara Turcu (vezi: Mioara Turcu, *Informare privind sondajul de la Militari-Cîmpul Boja*, Raport preliminar, prezentat la a XIV-a sesiune de rapoarte arheologice de la Tulcea, 14—16 martie 1980).

³ Cercetările din perioada 23 iunie—10 iulie 1978 și 16 iunie—6 iulie 1979, au fost întreprinse cu sprijinul unei grupe de studenți de la Facultatea de istorie-filozofie București.

⁴ Vlad Zirra și Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe terenul „Cîmpul Boja” Militari*, în CAB, I, 1963, p. 15—49.

Umplerea gropii s-a realizat astfel : la fund a existat o depunere de pământ înegrit, cu mult cărbune și cenușă, urmată de un strat de pământ înroșit ce cuprindea fragmentele unor vase de lut, bucăți de chirpic, cenușă și oase.

Conținutul variat al gropii alcătuit din : ceramică, fusaiole și obiecte din silex, indică inventarul obișnuit al unei locuințe — bordei, distrusă printr-un incendiu. De reținut că în cadrul culturii Glina III au fost descoperite bordeie la : Fundeni ⁶, Cățelu Nou ⁷, Roșu ⁸, Mihai Vodă ⁹, Dudești ¹⁰, spre deosebire de așezările din aceeași epocă de la Glina ¹¹, Ciurel ¹², Cuciu-lata ¹³, unde au existat locuințe de suprafață.

În restul stratului ce datează din epoca bronzului, surprins pe aria întinsă a locuirii Glina III, de la Militari, pe lângă ceramică au mai existat deasemenea fusaiole, piese lucrate din silex și din piatră.

Cantitatea considerabilă de ceramică a dovedit existența unei game de forme variate. ¹⁴

În conformitate cu aspectul pastei și a formelor existente întregul material ceramic descoperit la Militari se împarte în următoarele categorii : ¹⁵

I. Vase modelate dintr-o pastă insuficient frământată, în al cărui conținut există mult nisip, mica, pietricele, calcar și cioburi sfărâmate ; arderea executată incomplet, la roșu-cărămiziu sau cărămiziu spre galben, da vaselor, în exterior, pete, iar în spărtură o culoare cenușie ori neagră.

Fragmentele acestei categorii, cu un aspect grosolan, aparțin formelor bine cunoscute ce caracterizează această cultură :

- vasul borcan cu profilul ce redă litera S prelung. ¹⁶
- recipiente cu gâtul în formă de pîlnie (pl. I/1).

⁵ O situație similară a fost întâlnită și la Glina unde la fel ca la Militari, inventarul aflat în complexul locuit zăcea în amestec cu cenușă și pământ (cf. I. Nestor, *Fouilles de Glina*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 228).

⁶ Dinu V. Rosetti, *Cîteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor*, București, p. 10, fig. 13.

⁷ V. Leahu, *Raport asupra săpăturilor arheologice din 1966 la Cățelu-Nou*, în *CAB*, I, 1963, p. 212.

⁸ M. Constantiniu, Panait I. Panait, *O așezare din epoca bronzului la Roșu*, în *CAB*, I, 1963, p. 304.

⁹ Sebastian Morintz și D. V. Rosetti, în *Bucureștii de odinioară*, 1959, p. 22.

¹⁰ Mioara Turcu, *Cercetări arheologice la Dudești*, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 43 și urm.

¹¹ Locuințele de suprafață de la Glina erau prevăzute cu vetre sau cuptoare (vezi I. Nestor, *op. cit.*, p. 230).

¹² Sebastian Morintz și G. Cantacuzino, *Șantierul arheologic București*, în *Materiale*, V, 1959, p. 633.

¹³ Gh. Bichir, *Săpăturile de salvare de la Cuciu-lata*, în *Materiale* VII, 1962, p. 356.

¹⁴ Un studiu asupra culturii Glina III și în mod deosebit asupra evoluției și tipologiei ceramicii a fost realizat de Petre Roman, *Die Glina III Kultur*, în *PZ*, 51, Band, Heft 1, 1976, p. 26—42.

¹⁵ Cele trei categorii ceramice deosebite la Militari-Cîmpul Boja au fost sesizate și analizate pentru prima dată la Glina (cf. I. Nestor, *op. cit.*, p. 237 și urm.).

¹⁶ Vase cu profilul în forma literei S au existat la : Roșu-București (vezi, Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 306), Cătălui (vezi G. Trohani, *Săpăturile arheologice de la Cătălui-Căscioarele, jud. Ilfov*, în *Cercetări arheologice*, III, 1979, p. 264), Văcărești (Dîmbovița) (vezi Ersilia Tudor, *Săpături de salvare din comuna Văcărești, județul Dîmbovița*, în *Scripta Valachica, Tîrgoviște*, 1971, p. 103).

Fundurile acestor vase sînt plate sau au o talpă lătită (pl. I/2—3). De la aceste categorii tipice fac excepție trei recipiente :

Vas de culoare cărămizie, păstrat parțial, are baza plată ușor lătită ; pîntecele ce se rotunjește în special în partea superioară, este prevăzut cu două torți laterale (în prezent se păstrează numai una). Partea superioară a vasului lipsește.¹⁷ (pl. II/1). Al doilea recipient, cărămiziu-gălbui, cu o formă pe care deocamdată o considerăm unică, are conservată buza, ușor evazată, iar gîtul înalt, cilindric este terminat printr-un gen de fund ce pare a fi continuat cu o a doua parte a recipientului. Pe gît vasul păstrează urme ușoare de barbotină, neglijent realizate, iar la baza gîtului a fost modelat un prag îngust (pl. II/2).

Tot în aceeași categorie ceramică se încadrează un vas în miniatură modelat grosolan, de formă tronconică, folosit, poate, ca vas de cult¹⁸ (pl. I/4).

II. A doua grupă încadrează vasele de culoare gălbuie, lucrate dintr-o pastă bine frămîntată, comparativ cu cele din prima categorie descrisă. Pe lîngă tipurile de vase aflate în prima grupă, în aceasta, apar și castroanele.¹⁹

În cadrul ceramicii descrise se remarcă o mare frecvență a toartelor, a căror gamă variată începe de la simple apucători-proeminente, evoluînd în tortițe curbe, tortițe mosor ori cilindrice, aplicate orizontal în partea superioară a vasului respectiv (pl. III/1—3 ; II/3).

Majoritatea recipientelor sînt decorate cu șiruri de găuri butoni, executate în pasta crudă din interior spre exterior (pl. II/4 ; III/4—5) ; rar există găuri mici succesive făcute pe exteriorul vasului (pl. IV/1). Butonii sînt plasați pe gîtul vasului sau imediat sub buză (pl. III/4—5 ; IV/2). Uneori găurile-butoni executate în șir din interior spre exterior și invers se combină (pl. IV/3, 5). Cîte o dată șirul de găuri-butoni este însoțit pe buza sau pîntecul vasului de creștături repetate (pl. IV/4). Decorul alveolar simplu sau în brîu orizontal²⁰ împodobește pîntecul ori umărul recipientului (pl. II/5—6 ; IV/6) pe cînd tehnica barbotinei organizată în linii oblice, paralele este folosită în regiunea cuprinsă între gîtul și pîntecele recipientului (pl. I/6). Multe fragmente au buza alveolată (pl. II/7). Un alt element decorativ îl alcătuiesc creștăturile în șir vertical, plasate pe buză și pîntece (pl. IV/7—8 ; V/1), adesea acestea sînt combinate cu găurile butoni (pl. V/2).

În a treia categorie ceramică sînt cuprinse puține fragmente de vase executate dintr-o pastă mai curată în amestec cu o cantitate redusă de nisip, mica, pietricele, rare cioburi pisate și pietricele calcaroase. Lutul fin, bine frămîntat, a fost ars la negru-cenușiu, obținîndu-se uneori nuanțe castanii ori cărămizii.

¹⁷ A. Ulanici, *Săpăturile de la Brăneț, jud. Olt*, în *Cercetări arheologice*, II, 1975, pl. II/4

¹⁸ Un vâsuz asemănător s-a găsit și în așezarea de la Roșu (cf. Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 309, pl. I/1).

¹⁹ Formele celor două categorii ceramice, aflate la Militari-Cîmpul Boja, se întîlnesc și în cadrul așezării de la Dudești-București (cf. Mioara Turcu, *op. cit.*, în *Carpica*, 1976, p. 43 și urm.), Cătălui-Căscioarele (cf. G. Trohani, *op. cit.*, p. 263—264), Roșu-București (vezi Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 306—316).

²⁰ La Militari, ca de altfel și la Roșu, brîul alveolar nu formează întotdeauna un element unic de decor (cf. Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 316).

Formele reconstituite parțial au dat posibilitatea stabilirii profilului unei cănițe cu gîtul înalt²¹ precum și a unor boluri (pl. V/3—5).

Obiectele din lut sînt reprezentate prin cîteva fusaiole plate²², (pl. I/5 ; V/6) ce serveau probabil la războiul de țesut, precum și printr-o fusaiolă mai neglijent modelată de formă aproape sferică (pl. V/7). Trebuie menționată și existența unei greutatei piramidale din lut.

Dintre obiectele de silex fac parte : un răzuitor dublu, o așchie atipică și alta de decorticare (pl. V/8).

În groapa bordeiului descris s-au găsit și cîteva resturi de oase²³ ce au aparținut unui bos taurus (un molar superior), equus caballus (o falangă), lepus european (1 tibie stîngă).

Din punct de vedere stratigrafic nu se pot distinge mai multe etape de locuire²⁴, în schimb o atentă analiză a ceramicii și mai precis observarea decorului cu butoni succesivi, realizați din interiorul spre exteriorul vasului, dau posibilitatea încadrării stratului Glina III, aflat în acest loc, la ceea ce A. Prox denumea faza B în cultura Schnekenberg, foarte caracteristică și pe dealul Lempeș²⁵, corespunzînd nivelului II de la Cuciulata²⁶. Acest nivel este contemporan complexului A din cadrul secțiunii Roșu-București²⁷, nivelului II al așezării Glina III de la Ciurel-București²⁸ și Dudești²⁹ precum și locuirii de la Văcărești³⁰ (Dîmbovița).

Pe teritoriul orașului București cea mai veche etapă a culturii Glina III este reprezentată, pînă în prezent, prin fragmentele ceramice găsite într-o locuință și într-o groapă la Cățelu-Nou³¹, fiind de altfel o etapă mai veche în comparație cu aceea de la Mihai Vodă³², urmată la rîndul său de cele două aspecte de la Roșu cuprinse într-o etapă de mijloc a culturii Glina III³³.

Trebuie subliniat faptul că descoperirea de la Roșu și în mod deosebit „Groapa A” se încadrează în timp cu așezările de la Dudești³⁴ și Militari-Cîmpul Boja.

În partea superioară a depunerii Glina III, după cum am arătat în paginile anterioare, se întinde, păstrată pe o mică înălțime de 0,30—0,45 m. un complex modest de ziduri ce fac parte dintr-o construcție redusă.

²¹ Formă asemănătoare vezi și la Cuciulata (cf. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 356, fig. 6).

²² Fusaiolele plate alcătuiesc în cadrul culturii Glina III un inventar obișnuit ; astfel sînt identificate în așezarea de la : Glina (I. Nestor, *op. cit.*, p. 251, fig. 15), Roșu-București (Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 309, pl. I/2—3), Văcărești-Dîmbovița (Ersilia Tudor, *op. cit.*, fig. 8/2), Dudești-București (Mioara Turcu, *op. cit.*, p. 44, fig. 2/6).

²³ Identificarea osteologică a fost făcută de Mircea Udrescu.

²⁴ La Cuciulata, Gheorghe Bichir, a stabilit două nivele de locuire (vezi Gh. Bichir, *Beitrag zur Kenntnis und frühen Bronzezeit in südöstlichen Transilvanien und in der Moldau, in Dacia*, NS, 1962, IV, p. 87 și urm.).

²⁵ A. D. Alexandrescu, I. Pop și M. Marcu, în *Materiale*, X, 1973, p. 234.

²⁶ Gh. Bichir, *Săpăturile de salvare de la Cuciulata*, în *Materiale*, VII, p. 357.

²⁷ Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 329.

²⁸ S. Morintz, G. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 631—633.

²⁹ Mioara Turcu, în *Carpica*, VIII, p. 45.

³⁰ Ersilia Tudor, *op. cit.*, p. 104.

³¹ V. Leahu, *op. cit.*, p. 22—23.

³² Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 333.

³³ *Ibidem*, p. 334.

³⁴ Mioara Turcu, *op. cit.*, p. 43.

Astfel la distanța de 4,75 m față de latura estică a secțiunii IV a fost surprins un zid ce tăia șanțul pe lățime și străpungea laturile de nord și de sud ale acestuia. Zidul notat Z 1 era paralel cu al doilea (Z 2) aflat la distanță de 3,80 m față de primul. Deasemenea paralel cu acesta se aflau încă două marcate Z 3 și Z 4. Cele patru ziduri închideau două încăperi de mici proporții, prima lată de 3,80 m, iar a doua cu o lățime de 3 m. S-a lucrat cu cărămizi de $28 \times 15 \times 4$ cm așezate prin alternanță, un rând pe lung și altul pe lat, prinse cu mortar slab; temelia zidurilor era așezată pe o talpă de mortar, după care se înălța zidul propriu-zis. Analizând tehnica de execuție a construcției, compoziția mortarului, dimensiunile cărămizilor, rezultă că era o locuință restrânsă ca întindere ce poate fi încadrată la începutul secolului al XIX-lea.

Cercetările de scurtă durată de la Militari-Cîmpul Boja, au adus date noi privitoare la existența așezării Glina III din acest loc, înscriind pe planul orașului București o nouă locuire aparținând acestei culturi.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES A MILITARI-LE CHAMP BOJA

Résumé

Pendant les années 1978—1979 on a effectué des fouilles archéologiques dans la partie Ouest de la capitale, sur le terrain dénommé le Champ Boja du quartier Militari.

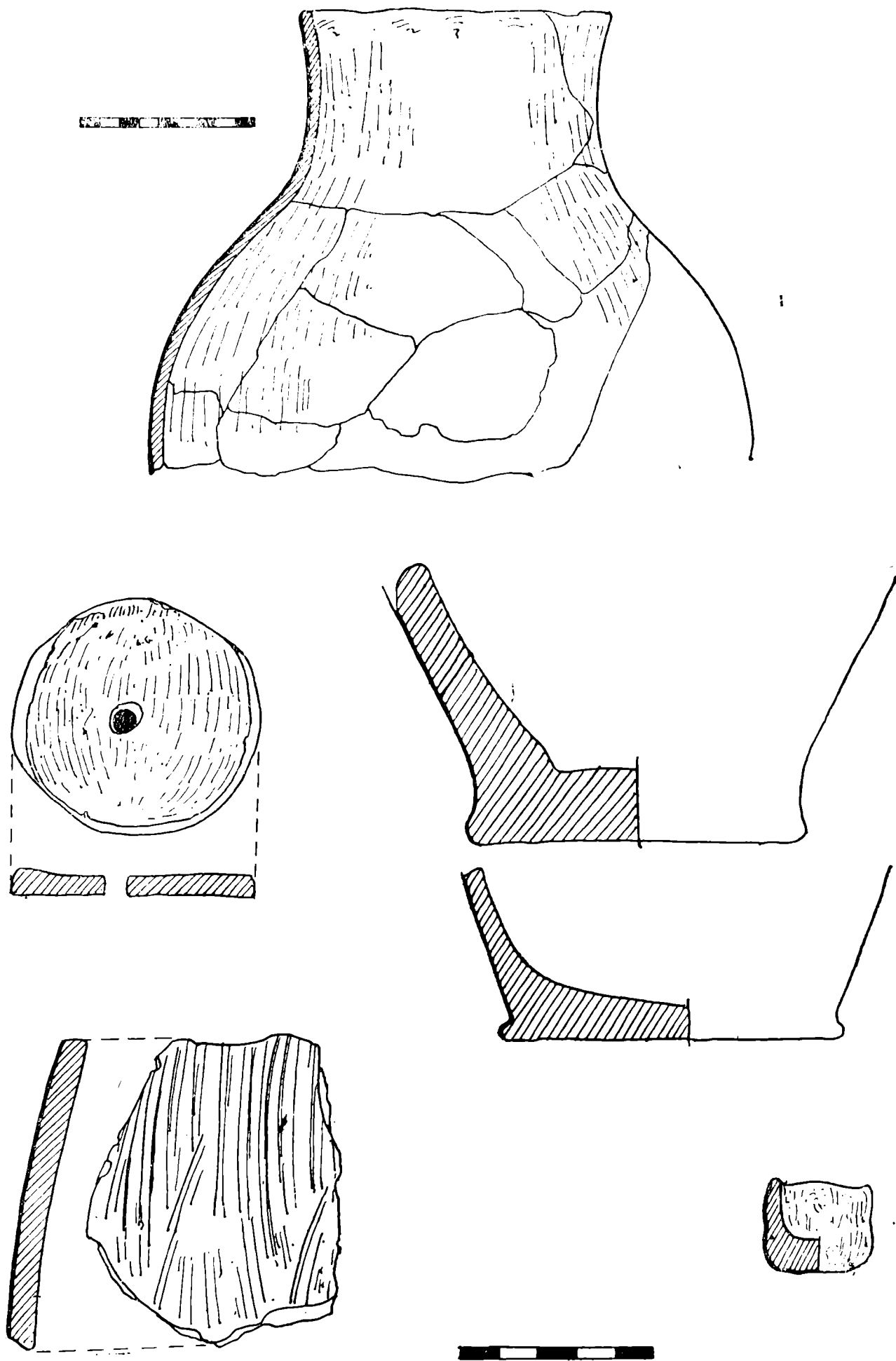
Vers la Cote Sud du terrain s'étend un habitat Glina III dont on a étudié la fosse d'une hutte. Tant dans la couche que dans la hutte respective, l'inventaire, varié, est formé de céramique, fusaioles et outils de silex (couteaux et grattoirs).

L'habitat appartient à la phase B de la culture Schnekenberg, contemporaine de la culture Glina III et du niveau III de la même culture trouvée à Cuciulata.

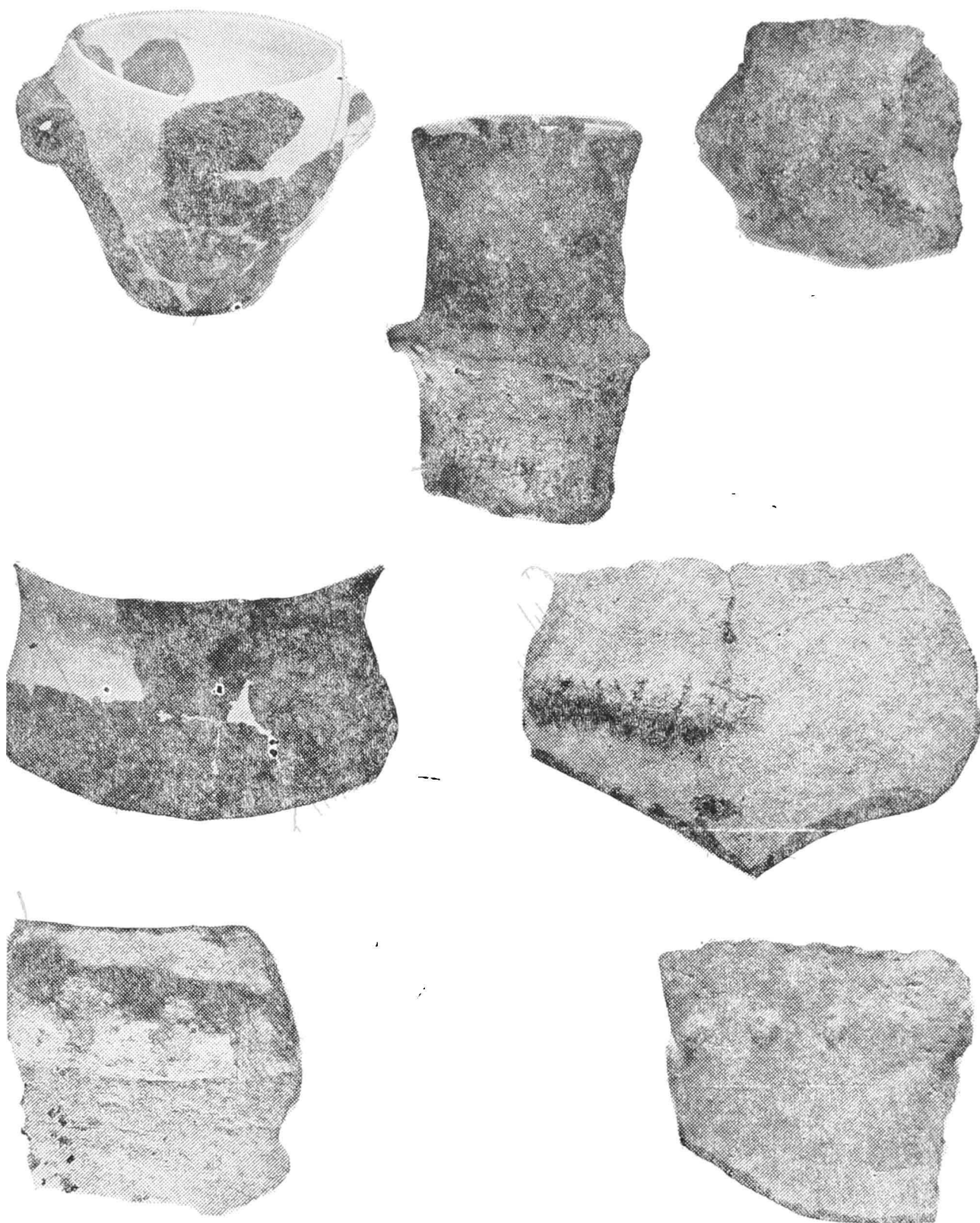
Dans l'aire étudiée on a découvert aussi les vestiges d'une modeste construction du XIXe siècle.

LISTE DES ILLUSTRATIONS

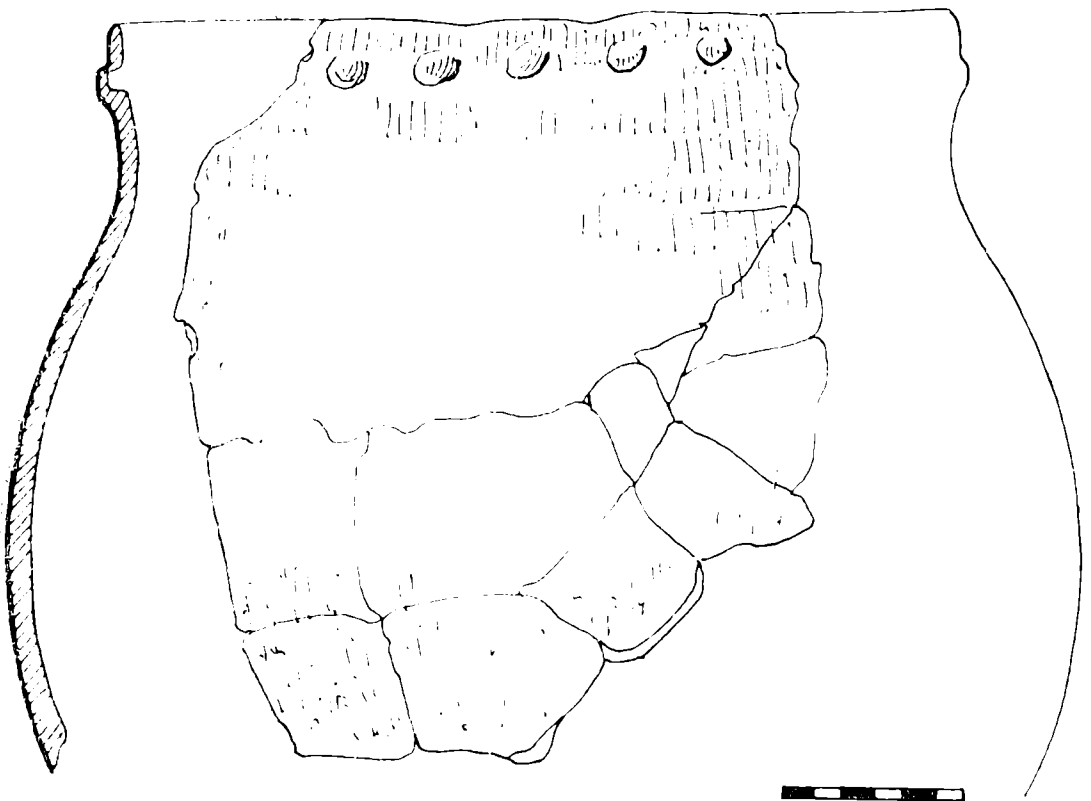
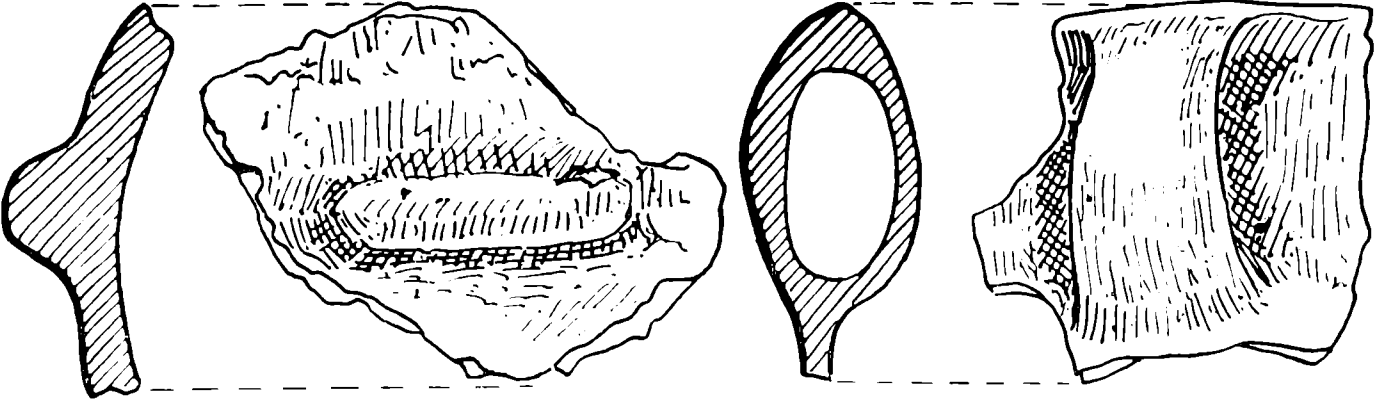
- Pl. I Fragmente de céramique réalisée d'une pâte insuffisamment petrie.
- Pl. II Céramique travaillée en pâte insuffisamment petrie et pâte bien petrie.
- Pl. III Ornaments et anses.
- Pl. IV Ornaments.
- Pl. V Céramique et silex.

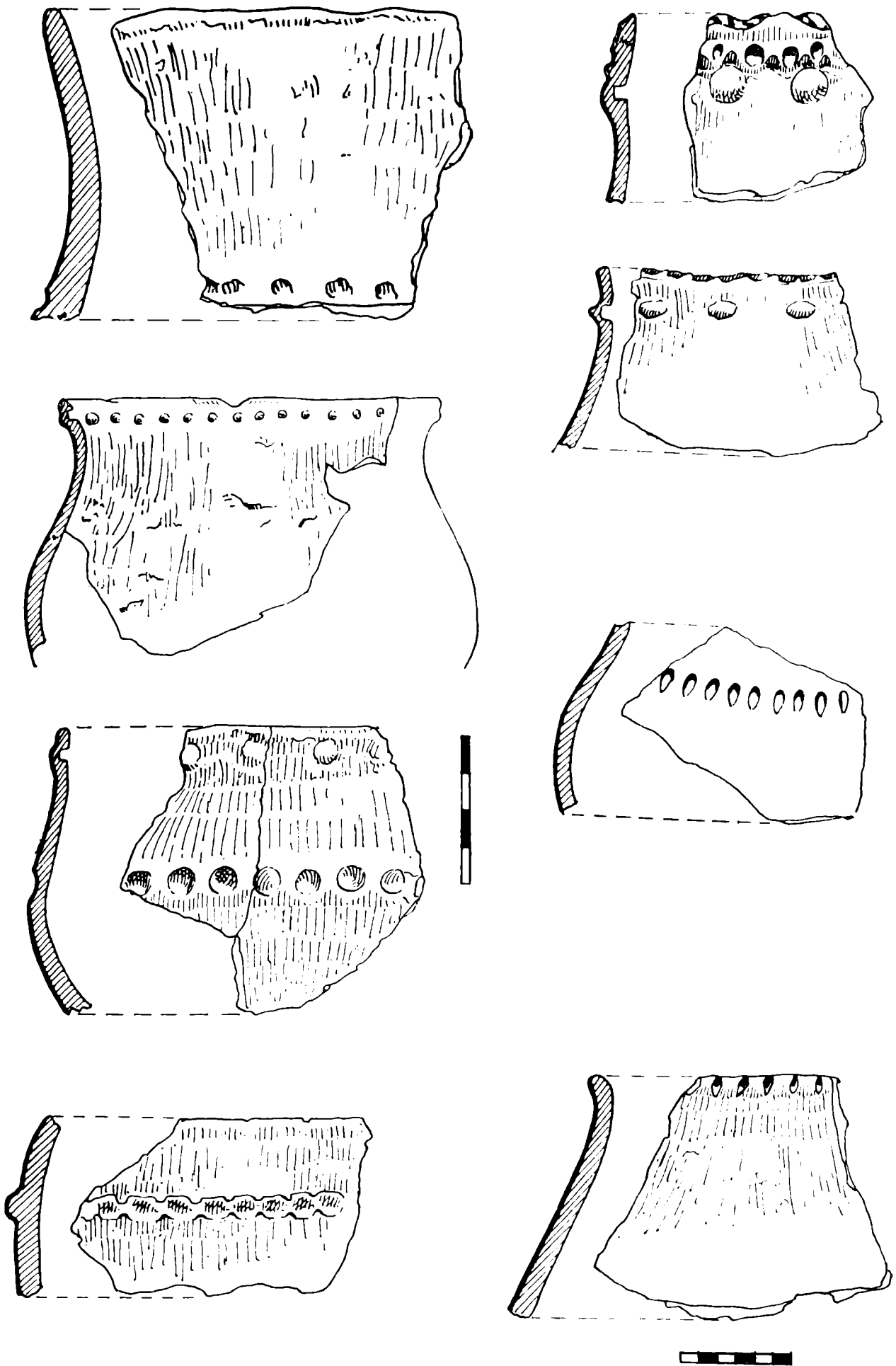
Pl. I Fragmente ceramice realizate dintr-o pastă insuficient frământată.

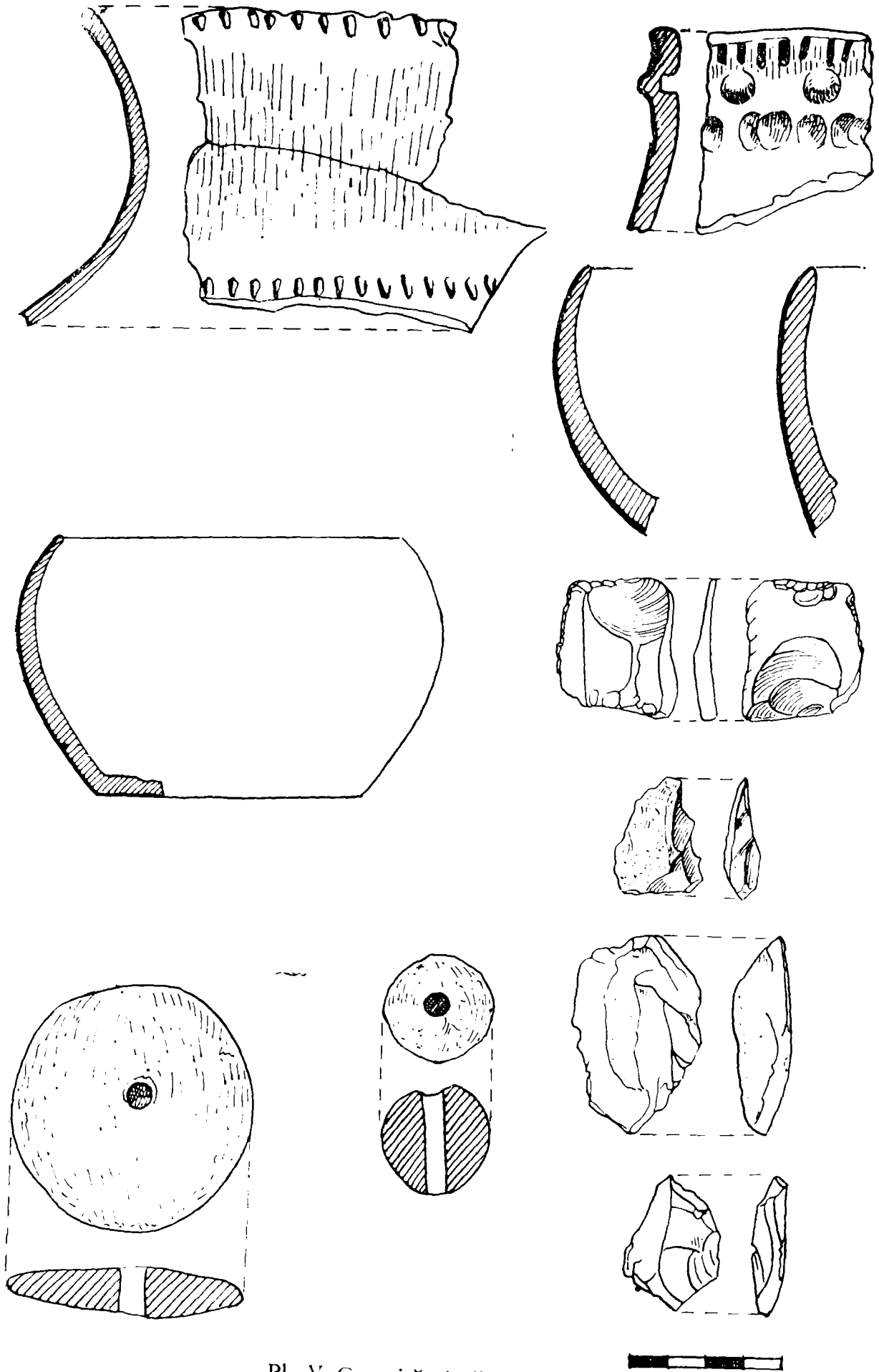
Pl. II Ceramică lucrată din pastă insuficient frământată și pastă bine frământată.

Pl. III Ornamente și torți.

Pl. IV Ornamente.

Pl. V Ceramică și silexuri.